

Ludwik Grzebień SJ – Kraków

Wybitni jezuici z powiatu strzyżowskiego w XIX i XX wieku

Nie posiadamy do dziś przeprowadzonych badań nad stanem powołań kapłańskich z obecnego powiatu strzyżowskiego w okresie staropolskim. Wiadomo jednak, że do czasów uwłaszczenia chłopów i autonomii galicyjskiej stan duchowny obierali głównie synowie szlachty lub bogatszego mieszczaństwa. Synowie chłopów pańszczyźnianych o opuszczeniu wsi i o obraniu stanu duchownego nie mogli nawet marzyć. Podobnie było z zakonem jezuitów. Do chwili kasaty zakonu w 1773 r. absolutną większość zakonników stanowiła szlachta, a tylko niewielu było pochodzenia mieszczańskiego. Jezuici znad Wisłoka byli przeważnie wychowankami jezuickiego gimnazjum w Krośnie. Katalogi zakonne wyliczają m.in. następujących jezuitów z XVII i XVIII wieku:

Ks. Stefan Ankwicz SJ (1649-1711), syn Stanisława i Agnieszki Rokoszówny, szlachcic z Kobyla pod Fryszakiem, wybitny profesor teologii polemicznej i pozytywnej, misjonarz ludowy i dworski¹; **Kleryk Józef Grabiński SJ (1672 – ok. 1750)**, syn Jana Antoniego i Heleny z Ustrzyckich, właścicieli Czudca. W czasie studiów filozoficznych w Lublinie opuścił zakon i po objęciu majątku czudeckiego zbudował obecny kościół parafialny²; **Ks. Piotr Walenty Łazowski SJ (1729-1776)**, syn Wojciecha i Marianny, właścicieli Markuszowej, profesor szkół jezuickich i prefekt drukarni w Sandomierzu. Pod koniec życia zamieszkał w Markuszowej³.

Dopiero od połowy XIX wieku, a więc po uwłaszczeniu chłopów i powstaniu we wsiach szkół powszechnych, zaczął się, szczególnie dla synów bogatszych chłopów, pęd do szkół średnich. Dla kształcenia młodzieży powiatu strzyżowskiego założyły się szczególnie gimnazja w Rzeszowie i Jaśle, a od początku XX wieku również gimnazjum w Strzyżowie. Absolwenci tych szkół zaczęli się też pojawiać na Uniwersytecie Jagiellońskim w Krakowie i na Uniwersytecie Lwowskim. W ostatnich latach ukazał się kilkutomowy *Corpus studiosorum Universitatis Iagellonicae 1850-1918* (pod red. Jerzego Michalewicz, Kraków 1999-

---

¹ *Encyklopedia wiedzy o jezuitach na ziemiach Polski i Litwy 1564-1995*, oprac. L. Grzebień, Kraków 1996, s. 12; K. Niesiecki, *Herbarz polski*, t. 2, s. 32.

² W. Gwoździcki, *Dzieje miasteczka i parafii Czudec*, Przemyśl 1992, s. 113-116.

³ *Encyklopedia wiedzy o jezuitach na ziemiach Polski i Litwy 1564-1995*, s. 386.

2014), który podaje pełny wykaz studentów Krakowskiej Wszechnicy z okresu zaborów. Wylicza też kilkudziesięciu synów chłopskich z obecnego powiatu strzyżowskiego, z których kilku obrało stan duchowny, wstępując do seminariów diecezjalnych i zakonnych.

Dla zakonu jezuitów centralną placówką w Galicji była Stara Wieś koło Brzozowa, sanktuarium maryjne z domem nowicjatu zakonnego. W klasztorze jezuickim gromadzili się księża diecezji przemyskiej; częstymi gośćmi byli też m.in. proboszczowie dobrzechowscy, księża: Feliks Buchwald, Karol Józef Fischer i Wawrzyniec Szawan. Oni też chętnie kierowali młodzieńców do zakonu jezuitów.

Ks. Feliks Buchwald, proboszcz dobrzechowski w latach 1854-1887, w swoim duszpasterskim działaniu należał do wąskiej grupy księży, która od 1870 r. spotykała się w klasztorze starowiejskim i powołała tam do życia stowarzyszenie kapłanów popierających coroczne odprawianie rekolekcji przez duchowieństwo, następnie przez nauczycieli i ziemian, w końcu przez całe parafie. Ten ruch misyjny i rekolekcyjny, za którym szedł ruch społeczny, na wiele lat przed encykliką papieża Leona XIII *Rerum novarum* zapoczątkował gruntowne przemiany w świadomości Kościoła w zaborze austriackim. Ks. Buchwald utrzymywał stałe kontakty z klasztorem w Starej Wsi i doceniając wartość rekolekcji i misji parafialnych, zorganizował w Dobrzechowie dość wcześnie, bo już od 27 lutego do 12 marca 1875 r. wielkie misje ludowe, które prowadzili wybitni misjonarze galicyjscy Teofil Baczyński i Władysław Sebatyański.

Ks. Buchwald, późniejszy poseł do sejmu krajowego, doskonale rozumiał sytuację młodzieży w całym powiecie strzyżowskim i zasłynął jako organizator szkolnictwa powszechnego. W liście do Andrzeja Koźmiana z 21 listopada 1859 r. pisał:

„W parafii, dzięki Bogu, postęp jest niezaprzeczony bogobojności i moralności. Spodziewać się należy, że z czasem będzie zupełnie dobrze, o ile na tej roli, na której w pszenicy i kąkol rośnie do dnia żniwa, dobrze być może, gdy szkoły wydadzą owoc pożądany. Jutro otwieram czwartą i ostatnią w parafii szkółkę w KozłóWKu. Mam – jak zapewne wiadomo - szkoły w miejscu [Dobrzechowie], na Wysokiej, Grodzisku i KozłóWKu. Dobrzechowska istnieje już rok drugi z pożytkiem widocznym. We wszystkich szkółkach uczy się obecnie 300 dzieci. Wspominam o tym, bo wiem, ile uobyczajnienie i podniesienie naszego ludu W. Pana Dobrodzieja obchodzi. Na skutek zabiegów moich postawiłem w dekanacie tu-tejszym trzynaście szkół. Należą one do najmilszego zajęcia mego. Chociaż przekonany jestem, że plon nie ja zbierać będę, póki Bóg pozwoli, pracować nie przestanę”⁴.

Ks. Buchwald przywiązany do jezuitów, przekazał w testamencie do zbiorów muzealnych kościoła starowiejskiego swoje ordery; podobnie ofiarował jezuitom w testamencie swoje stare druki, które pozostały świadectwem jego przywiązania do Matki

⁴ L. Grzebień, *Dzieje kościelne parafii Dobrzechów*, Kraków 2004, s. 177.

Boskiej Starowiejskiej i zakonu jezuitów⁵. Za czasów ks. Buchwalda wstąpiło do zakonu jezuitów dwóch wybitnych braci: Alojzy Warol i Stanisław Sopuch.

Następca ks. Buchwalda – Karol Józef Fischer, proboszcz dobrzechowski w latach 1888-1899, pielęgnował powołania kapłańskie i wspierał młodych kapłanów. Ks. Stanisław Sopuch w liście z 28 lipca 1897 r. do ks. Jana Badeniego, prowincjała jezuitów i głównego organizatora katolickiego ruchu społecznego wśród robotników galicyjskich, opisał atmosferę wsi dobrzechowskiej w czasie swoich prymicji:

„Zarówno ks. Fischer, jak i ja cieszyliśmy się niezmiernie z tego, że lud z powodu prymicji zbliżył się znowu do plebanii, nawet wszyscy parafialni Stojalowczycy, którzy bardzo czynny brali udział w mojej radości. A piękna to była chwila, gdy przed domem mojej matki tłum chłopstwa bez względu na partyjki wznosił wiwaty na cześć Przew. Ojca Prowincjała, w chwili, gdy ks. Fischer w dłuższej mowie objaśnił im, czym jest Towarzystwo Jezusowe [...]. Uroczystość odbyła się świetnie, a radość chłopstwa nie miała granic. Był też Jan Potoczek zaproszony przez ks. Fischera – chłopom podobał się bardzo. Była delegacja „Przyjaźni” z Nowego Sącza [...]. Były banderia konna Krakusów, masy chłopskie, delegacje gmin [...]”⁶.

Nowicjat jezuicki w Starej Wsi przyciągał z biegiem czasu kandydatów do zakonu również z innych miejscowości ziemi strzyżowskiej. Podajemy w tym zbiorze w porządku chronologicznym 13 biogramów najbardziej znanych i cenionych w zakonie postaci.

Alojzy Warol (Warchoł) SJ (1859-1936)⁷, misjonarz ludowy i polonijny, pisarz, redaktor.

Urodzony 19 czerwca 1859 r. we wsi Różanka k. Strzyżowa, był synem Jana (1821-1872) i Katarzyny (1817-1885) Warchołów, dość zamożnych gospodarzy wiejskich.

⁵ *U stóp Matki Boskiej Nowicjackiej*. Kraków 1900, s. 149.

⁶ L. Grzebień, *Dzieje kościelne parafii Dobrzechów*, s. 195.

⁷ L. Grzebień, *Słownik polskich teologów katolickich VII* (1983), s. 374-375; Tenże, *Słowniczek ważniejszych pisarzy jezuitów* [w:] Wydawnictwo Apostolstwa Modlitwy 1872-1972. Kraków 1972, s. 215; Tenże, *Encyklopedia wiedzy o jezuitach na ziemiach Polski i Litwy 1564-1995*, s. 719 (tamże fot.); Tenże, *Encyklopedia katolicka*, XX (2014), kol. 226; A. Chmura, *Małżeństwo, rodzina, wychowanie i oświata w poglądach księdza Alojzego Warola SJ (1859-1936)* [w:] Społeczeństwo, kultura, wychowanie w poglądach polskich jezuitów okresu II Rzeczypospolitej, red. S. Cieślak i B. Topij-Stempiński, Kraków 2012, s. 169-195; S. Filipowicz, *Saga polskich jezuitów w USA. Saga of the Polish Jesuits in USA*, Kraków 2004, s. 28-29; L. Grzebień, *Burzliwe lata Polonii Amerykańskiej*, Kraków 1984, s. 140-216; Tenże, *Dzieje kościelne parafii Dobrzechów*, Kraków 2004, s. 251-253, 260; J. J., *Śp. o. Alojzy Warol T. J.*, Przegląd Chyrowski (1937), 45, s. 30-31; Z. J [akubowski], *Śp. O. Alojzy Warol.*, Posłaniec Serca Jezusa [USA] 1936, s. 287-292; *Jubileusz polskiego misjonarza w Ameryce*, Nasze Wiadomości, 3 (1910-1912), s. 606-607; *Odjazd zasłużonego misjonarza polskiego z Ameryki*, Nasze Wiadomości, 9 (1928-1931), s. 206-209; J. Przygoda, *Szkic historyczny polskiej katolickiej literatury homiletycznej w Stanach Zjednoczonych*, Sacrum Poloniae Millennium 4 (1957), s. 486-490, 508, 534-535, 534-538, 540, 543, 546, 550-551, 562; *Wykaz niepodanych dotąd prac apostołskich o. Warola z lat poprzednich*, Nasze Wiadomości, 9 (1928-1931), s. 246-247; *Z pamiętnika o. Warola (od r. 1917-1927)*, Nasze Wiadomości, 8 (1926-1928), s. 202-206. - Arch. Tow. Jez. Kraków, rkps 1719, 2124 (A. Warol, *Moje przeżycia*).

Uczęszczał do świeżo założonej przez ks. Buchwalda szkoły ludowej w Grodzisku, a następnie do gimnazjum w Jasle. Starszy brat Alojzego - Stanisław Warchoła ukończył również w Jasle gimnazjum i został z biegiem czasu kapitanem wojska austriackiego. Podczas nauki gimnazjalnej Alojzy należał do przeciętnych uczniów, jak sam pisał: „nie byłem matołkiem, ale nie błyszczałem nauką!”. Wplątany przez swoich kolegów, należał krótko do tajnego „związku patriotycznego”, co też musiał opłacić chwilowym więzieniem.

W 1875 r. podczas wielkich misji w Dobrzechowie poznał słynnych w Galicji misjonarzy ludowych z zakonu jezuitów. Jak wielu innych parafian, i on wyruszał na pielgrzymki do najbardziej znanego w okolicy sanktuarium maryjnego w Starej Wsi. Tam poznał bliżej jezuitów i przy poparciu ks. proboszcza Buchwalda wstąpił 30 stycznia 1877 r. do ich zakonu, zmieniając nazwisko z Warchoła na Warol. W Starej Wsi przeżywał 8 września tego samego roku wyjątkowe uroczystości pierwszej po rozbiorach koronacji obrazu Matki Bożej, w której brali udział przedstawiciele trzech obrządków, rzymskiego, greckiego i ormiańskiego, pod przewodnictwem nuncjusza apostolskiego z Wiednia Ludwika Jacobiniego.

Po ukończeniu w połowie 1878 r. nowicjatu zakonnego odbył jeszcze w Starej Wsi studia humanistyczne (1878-1881), uzyskując świadectwo maturalne, a następnie studia filozoficzne (1881-1884). Potem w ramach praktyki nauczycielskiej zajmował się wychowaniem i nauczaniem młodzieży w konwiktach jezuickich w Tarnopolu (1884-86) i trzykrotnie w Chyrowie (1886-1889, 1890-1891 i 1893-1894). W czasie tych zajęć studiował prywatnie teologię pod kierunkiem profesorów konwiktowych i 29 czerwca 1887 r. przyjął we Lwowie święcenia kapłańskie. Studia teologiczne pogłębiał potem jeszcze w Krakowie w latach 1889-1890 i 1892-1893.

W czasie pracy z młodzieżą nabył urzekającego talentu gawędziarskiego i kaznodziejskiego, okraszonego staropolskim humorem, był odtąd postacią niezwykle oryginalną i popularną. Mając łatwość w relacjach z ludźmi, postanowił zostać misjonarzem dla prostego ludu.

Kiedy jezuita przyjęli z woli papieża Leona XIII przeprowadzenie reformy zakonu bazylianów, ojciec Warol został w klasztorze bazylianów w Krystynopolu profesorem teologii i Pisma św. (1897-1899). Następnie pełnił obowiązki misjonarza ludowego w Stanisławowie (1899-1900) oraz ministra i prokuratora zakonnego w Tarnopolu (1900). Arcybiskup lwowski Józef Weber, poznawszy Warola jako doskonałego kaznodzieję, zaprosił go, aby odbywał z nim wizytacje parafialne jako kapelan i kaznodzieja.

Wyznaczony następnie przez przełożonych do pracy wśród Polonii w Ameryce Północnej, opuścił po raz pierwszy Polskę w 1900 r. Do 1912 r. był misjonarzem wśród polskich emigrantów rozrzuconych po całej Ameryce Północnej. W czasie swej trzy-

nastoletniej pracy misjonarskiej przewędrował wielokrotnie wschodnie i centralne stany Ameryki Północnej i odbył tam prawie 300 serii tygodniowych i dwutygodniowych misji ludowych. Udzielał również wiele serii rekolekcji polskim zgromadzeniom zakonnym i godził z Kościołem katolickim powstające polskie parafie „narodowe”, a nawet przemawiał na różnych wiecach i zebraniach organizacyjnych Polaków. Założył polską parafię w Gallitzin, Ohio. Należał do czołowych pisarzy polonijnych i religijnych w Stanach Zjednoczonych. Publikował drobne broszury o tematyce religijnej i społecznej, i propagował je wśród Polaków. W swoich listach i pamiątkach wspominał też o emigrantach z rodzinnych stron, o ich troskach i problemach.

Zreumatyzowany i wyniszczony na zdrowiu powrócił w 1912 r. do Galicji i został dyrektorem misjonarzy krajowych, pracował też jako misjonarz ludowy w Czechowicach-Dziedzicach na Śląsku (1912-1913). W 1913 r. został superiorem, czyli przełożonym Domu Rekolekcyjnego we Lwowie, przy którym zbudował piękny kościół dla okolicznej ludności. Był też w tym czasie jednym z pierwszych misjonarzy jezuickich, którzy przekraczali z misjami granicę dawnego zaboru rosyjskiego i pracował tam w ukryciu wśród prześladowanych katolików.

Kiedy pierwsza wojna światowa przerwała kontakt Polonii amerykańskiej z krajem, przełożeni zakonni zalecili Warolowi powrócić do Stanów Zjednoczonych, by tam otworzyć osobną redakcję miesięcznika katolickiego „Posłaniec Serca Jezusowego”, który już nie mógł docierać z ojczystego kraju. Z narażeniem życia udał się więc na wyznaczoną placówkę, gdzie pracował w latach 1916–1928. Założył w Nowym Jorku wydawnictwo, które wspaniale się rozwijało, zostało przeniesione później do Chicago i trwało aż do początków XXI wieku. Był założycielem i pierwszym redaktorem „Posłańca Serca Jezusa” (Nowy Jork 1918-1928), wydawanego w nakładzie ok. 30 000 egzemplarzy. Przy okazji prowadzonych misji, rekolekcji i nabożeństw rozdawał „Posłańca...” oraz broszurki w szpitalach i szkołach. Gorliwie propagował 40-godzinne nabożeństwo. Należał do najbardziej znanych i cenionych polskich misjonarzy i pisarzy religijnych w Ameryce. Wspierał instytucje kościelne w Polsce, przyczynił się m.in. do powstania drukarni jezuitów krakowskich.

Do kraju powrócił w 1929 r. już w podeszłym wieku i ze zrujnowanym zdrowiem, ale pozostał zawsze niezwykle aktywny. Pracował nadal jako misjonarz ludowy i rekolekcjonista we Lwowie (1928-1929 i 1930-1932) oraz w Czechowicach (1929-1930). Ostatecznie w 1932 r. zamieszkał w Krakowie i tu pracował już do końca życia. Odprawiał nabożeństwa w kościele jezuickim, dojeżdżał z mszami i kazaniami na Dąbie pod Krakowem. Współpracował z Wydawnictwem Apostolstwa Modlitwy (1932-1936) i redagował zeszyty „Głosów Katolickich” (1935-1936).

Pracę pisarską rozpoczął w 1900 r. w kraju, należał do inicjatorów „Głosów Katolickich” (kilka numerów), których wydawanie kontynuował w Ameryce. Były to najpierw popularne broszury, jak: *Co księdzu do polityki?* (Kraków 1900); *Oświata* (Chicago 1904, Kraków 1906); *Co to jest misja i jakie z niej korzyści?* (Milwaukee 1908); *Dlaczego nie chcesz się spowiadać?* (Milwaukee 1909); *Chleb w Kościele, albo czy Kościół chleba nie daje?* (Milwaukee 1911). Spod jego pióra wyszło również wiele cennych publikacji książkowych: *Podręcznik kaznodziejski na 40-godzinne nabożeństwo* (Poznań 1913); *Boskie Serce w przypowieściach* (Nowy Jork 1921); *Miłosierny Samarytanin, czyli historia Boskiego Serca* (Nowy Jork 1924); *Obietnice Boskiego Serca* (Kraków 1933); *Osnovy kaznodziejskie* (t. 1-2, Kraków 1934), *Rodzice i dzieci* (Kraków 1935).

Opublikował także kilka wspomnień. Jego *Pamiętnik polskiego misjonarza w Ameryce* ukazał się w 1901 r. na łamach „Misji Katolickich” i w osobnej odbitce (Kraków 1901). Publikował też wiele sprawozdań misyjnych i listów sprawozdawczych. Razem wydał ponad 60 książek i artykułów. Zmarł na raka 9 sierpnia 1936 r. w Krakowie, został pochowany na cmentarzu Rakowickim.

Stanisław Sopuch SJ (1869-1941)⁸, działacz społeczny, organizator zakonny.

Urodził się 22 kwietnia 1869 r. w Koźuchowie w woj. rzeszowskim jako syn Franciszka, furmana dworskiego, i Marianny. Po stracie w dzieciństwie swego ojca, w bar-

⁸ *Encyklopedia wiedzy o jezuitach na ziemiach Polski i Litwy, 1564-1995*, s. 633 (tamże fot.); Tenże, *Encyklopedia katolicka*, XVIII (2013), kol. 607-608; T. Bzowski, K. Drzymała, *Wspomnienia naszych zmarłych 1820-1982*, Kraków 1982, t. 1, s. 145-146; M. Dębowska, *Akcja społeczna w Archidiecezji Lwowskiej za rządów arcybiskupa Józefa Bilczewskiego (1901-1923)*, Archiwa, Biblioteki i Muzea Kościelne 61 (1992) s. 295, 303, 351; L. Grzebień, *Dzieje kościelne parafii Dobrzeczków*, s. 195, 253, 254, 260; Tenże, *Wydział Teologiczny Bobolanum w Lublinie (1926-1939)* [w:] *Dzieje Lubelszczyzny*, t. 5, Warszawa-Lódź 1986, s. 189-191, 193, 194; W. Jacewicz, J. Woś, *Martyrologium polskiego duchowieństwa rzymskokatolickiego pod okupacją hitlerowską w latach 1939-1945*, z. 5, Warszawa 1981, s. 91-92; *Katolicki Uniwersytet Lubelski, Wybrane zagadnienia z dziejów uczelni*, praca zbiorowa, Lublin 1992, s. 74, 81-82; *Kościół katolicki w Rosji, Materiały do jego historii i organizacji*, Warszawa 1932, s. 16; K. Krasowski, *Między Warszawą a Watykanem. Episkopat Polski wobec rządu i Stolicy Apostolskiej 1918-1939* [w:] *Szkice z dziejów papieżstwa*, t. 1, Warszawa 1989, s. 347-348, 401; F. Paluszkiwicz, *Ojciec Prowincjał Stanisław Sopuch* [w:] *50 lat Prowincji Wielkopolsko-Mazowieckiej Towarzystwa Jezusowego (1926-1976)*, Rzym 1976, s. 23-32; S. Pyszka, *Sylwetki jezuitkich publicystów i działaczy społecznych 1872-1918*, Kraków 1996, s. 90-93; J. Sikorski, *Jezuici Prowincji Wielkopolsko-Mazowieckiej w okresie II wojny światowej w Dachau* [w:] *Kościół katolicki na ziemiach Polski w czasie II wojny światowej*, t. 14, Materiały i studia, pod red. F. Stopniaka, z. 7, Warszawa 1985, s. 31-32; T. Skalski, *Terror i cierpienie. Kościół katolicki na Ukrainie 1900-1932. Wspomnienia*, Lublin 1995, s. 113, 118, 163; J. Sygański, *Monografia obrazu Matki Boskiej Pocieszenia w kościele lwowskim oo. Jezuitów*, Lwów 1906, s. 52, 53, 62, 75; T. Szetela, *Zarys dziejów Koźuchowa*, Rzeszów 1985, s. 104-105; R. Terlecki, *Stanisław Sopuch SJ (1869-1941) w służbie Kościoła i zakonu* [w:] *Spółczeństwo, kultura, wychowanie w poglądach polskich jezuitów okresu II Rzeczypospolitej*, pod red. S. Cieślaka i B. Topij-Stempińskiej, Kraków 2012, s. 73-87; S. Wilk, *Episkopat Kościoła katolickiego w Polsce w latach 1918-1939*, Warszawa 1992, s. 92; S. Załęski, *Jezuici w Polsce*, t. 5, Kraków 1906, passim. - Arch. Tow. Jez. Kraków, rkps 839, 1230, 1309.

dzo ciężkich warunkach materialnych uczęszczał do szkoły ludowej w Dobrzechowie, a następnie do gimnazjum w Jaśle, w którym ukończył 5. klasę. Do zakonu jezuitów wstąpił 24 lipca 1884 r. Dwuletni nowicjat odbył w Starej Wsi, gdzie uzupełnił też swoje studia gimnazjalne i złożył maturę w 1888 r. Studia filozoficzne ukończył w Tarnopolu (1888-1891), a następnie odbył praktykę pedagogiczną w konwikcie w Chyrowie jako prefekt starszych uczniów (1891-1894). Teologię studiował w Krakowie (1894-1898); święcenia kapłańskie przyjął 4 lipca 1897 r.

Już podczas studiów został włączony przez redaktora „Przeglądu Powszechnego”, inicjatora katolickich stowarzyszeń robotniczych i prowincjała Jana Badeniego, do działalności w środowiskach robotniczych oraz do organizowania krakowskich „Przyjaźni”, jako przeciwwagi dla powstających stowarzyszeń socjalistycznych. Organizował, a następnie opiekował się „Przyjaźnią” w Nowym Sączu (do 1896 r.). W 1897 r. zorganizował w Nowym Sączu kongres delegatów katolickich stowarzyszeń robotniczych, na którym ustalono kierunki działalności i zredagowania statutu dla stowarzyszenia „Przyjaźń”. Opublikował w „Grzmocie” artykuł *Zakładajmy sklepiki Przyjaźniackie* (1898, nr 33-35). Z polecenia Badeniego organizował w 1896 r., a następnie nadzorował redakcję pisma katolickiego dla robotników „Grzmot”. Zasiłał go anonimowo swoim piórem; m.in. opublikował pod pseudonimem Stanisława Kożuchowiaka obszerny artykuł *Braterskie słowo do pp. posłów włościańskich ze Stronnictwa Ludowego* („Grzmot” 1896, nr 33, s. 2-3).

Na trzecim kongresie delegatów stowarzyszeń katolicko-robotniczych (Kraków, 28-29.06.1898) Sopuch poparł powstanie Stronnictwa Katolicko-Narodowego obejmującego wszystkie warstwy społeczne i wszedł do komisji przygotowującej projekt statutu. Popierał też i zachęcał do tworzenia w miastach stowarzyszeń dziewcząt służących, brał udział w zorganizowaniu Stowarzyszenia Sług Katolickich pod wezwaniem św. Zyty w Krakowie i rozpoczął w grudniu 1897 r. redagowanie miesięcznika „Przyjaciel Sług”, który potem przekazał Adeli Dziewickiej.

Po przyjęciu święceń pozostał w Krakowie głównie jako duszpasterz i działacz społeczny (1898-1899), by po rocznym studium duchowości i prawa zakonnego (tzw. trzeciej probacji) w Tarnopolu (1899-1900) znów powrócić na rok do Krakowa. Należał do pierwszych redaktorów popularnych broszur „Głosy Katolickie” i w 1901 r. opracował dla tej serii dwie broszury: *Biskup Wilhelm Emanuel Ketteler i jego społeczna działalność* (nr 5) oraz *O spółkach pożyczek i oszczędności systemu Raiffeisena* (nr 8).

Od 1901 r. był związany z rezydencją we Lwowie, skąd udzielał licznych misji i rekolekcji na terenie Galicji, ale również pod zaborem pruskim, wśród unitów na Podlasiu, w końcu wśród robotników sezonowych w Westfalii, a często też w Buda-

peszczie, gdzie zorganizował robotniczą „Przyjaźń”. Kiedy bezpośrednie zaangażowanie jezuitów wśród robotników nie przyniosło widocznych i trwalszych rezultatów, odbył w 1903 r. w Brukseli kurs społeczny.

W 1904 r. rozpoczął działalność administracyjną. Jako przełożony, superior rezydencji przy placu Trybunalskim we Lwowie od sierpnia 1904 r. odnowił cudowny obraz i ołtarz NMP Pocieszenia. Przygotował i przeprowadził uroczystości koronacji tego obrazu. W 1905 r. założył we Lwowie dla kobiet Bractwo św. Józefa oraz zawiązał pod tymże wezwaniem Towarzystwo Zawodowe Szwaczek, które posiadało własny dom. Był też kuratorem lwowskiego Stowarzyszenia św. Zyty i rozwinął jego działalność. Prowadził Kongregację Mariańską akademików, Apostolstwo Modlitwy i Bractwo Dobrej Śmierci. Korzystając ze względnej wolności religijnej na terenie Rosji, przedostawał się m.in. do Petersburga, gdzie wygłaszał misje i rekolekcje głównie dla polskiej ludności (m.in. w 1907 r.).

Wzorem jezuitów zachodnich kładł silny nacisk na rekolekcje stanowe i przystąpił we Lwowie do budowy nowoczesnego domu rekolekcyjnego. Wzniósł go w latach 1907-1908 przy ul. Dunin Borkowskich i rządził nim jako superior od 1908 do 1912 r. We Lwowie współpracował blisko z arcybiskupami Józefem Bilczewskim i Józefem Weberem, którym towarzyszył w wizytacjach biskupich. W 1912 r. został członkiem Komitetu Organizacyjnego Związku Katolicko-Społecznego Archidiecezji Lwowskiej.

W czasie I wojny światowej został w nocy 19 czerwca 1915 r. wywieziony jako zakładnik przez ustępujących Moskali do Kijowa, gdzie pozostał do 1917 r., czyli do przewrotu październikowego. Korzystając ze względnej wolności, rozwijał pracę duszpasterską i misyjną na terenie Rosji. Organizował pracę kościelną w Berdyczowie i wśród miejscowego duchowieństwa cieszył się dużym autorytetem. W 1918 r. został po raz trzeci superiorem rezydencji we Lwowie. Podczas uroczystości dziękczynnej, związanej z odzyskaniem niepodległości, wygłosił z balkonu naprzeciwko katedry lwowskiej płomiennie kazanie *Na zmartwychwstanie ojczyzny* (druk, Lwów 1918).

Ponieważ odznaczał się „wyjątkowym darem rządzenia”, został wezwany do Rzymu, gdzie 5 października 1919 r. złożył na ręce generała zakonu Włodzimierza Ledóchowskiego uroczystą profesję i w randze prowincjała wrócił do Polski. W wolnej Polsce brał żywy udział w życiu Kościoła. Wielkim echem odbiło się jego kazanie *W groźne dni dla ojczyzny* (druk, Kraków 1920), wygłoszone na placu Zamkowym w Warszawie 8 sierpnia 1920 r. w przededniu najazdu bolszewików.

Jako prowincjał podczas siedmioletnich rządów otworzył liczne domy zakonne na terenach dawnego zaboru rosyjskiego i pruskiego. Wysłał kilku zakonników na

misje do Północnej Rodezji. Zorganizował też misję w Rumunii i Misję Wschodnią obrz. bizantyjsko-słowiańskiego z ośrodkiem w Albertynie na Białorusi. W latach 1924-1926, mimo przesilenia gospodarczego, prowadził budowę kolegium zakonnego Bobolanum ze studiami teologicznymi w Lublinie. W 1926 r. przeniósł tu z Krakowa jezuickie studia teologiczne.

Miał bliskie kontakty z Józefem Piłsudskim i z nuncjuszem Achillesem Rattim (przyszłym Piusem XI). W maju 1921 r. na zaproszenie nuncjusza wszedł do tzw. Komisji Papieskiej, utworzonej decyzją Stolicy Apostolskiej, dla wypracowania wytycznych, jakimi Stolica Apostolska miała się kierować w rokowaniach z rządem polskim w sprawie wykonania reformy rolnej, majątków kościelnych i uposażenia duchowieństwa. Prawdopodobnie interwencji Sopucha u naczelnika państwa J. Piłsudskiego zawdzięczał nuncjusz A. Ratti honorowe odejście z warszawskiej nuncjatury po głośnej sprawie zakazu działalności polskich księży na Górnym Śląsku przed plebiscytem, kiedy to kard. A. Bertram z Wrocławia, jak sądzono, nie bez wiedzy Rattiego, wydał w tej sprawie zdecydowany zakaz.

W początkach maja 1926 r. papież desygnował Sopucha na prymasa Polski. Prymasem jednak nie został, ponieważ generał zakonu, wpływowy w Watykanie, W. Ledóchowski w myśl przepisów zakonnych zainterweniował z dużym zaangażowaniem u Piusa XI. Ponieważ jednak papież chciał, aby prymasem był zakonnik, to jezuici mieli mu wskazać na to stanowisko nieuwikłanego w układy polityczne Augusta Hlonda.

Po podziale 15 sierpnia 1926 r. Prowincji Polskiej na Wielkopolsko-Mazowiecką i Małopolską, zwolniony z urzędu prowincjała udał się do Lublina na stanowisko dyrektora misjonarzy ludowych, ale już w 1927 r. został superiorem rezydencji w Łodzi, przy ul. Kościelnej, gdzie organizował działalność głównie w stowarzyszeniach religijnych. Gdy z braku funduszy nie udało się jezuitom w Łodzi otworzyć własnego gimnazjum, w 1930 r. przeniósł rezydencję na ul. Podleśną (ob. Skłodowskiej-Curie). W 1931 r. przeniósł się do Warszawy (ul. Świętojańska) i pracował głównie jako misjonarz, rekolekcjonista i opiekun stowarzyszeń katolickich.

17 lutego 1935 r. został znowu prowincjałem Prowincji Wielkopolsko-Mazowieckiej i pełnił urząd do 30 października 1938 r. Otworzył w 1935 r. osobny Dom Pisarzy w Warszawie przy ul. Rakowieckiej 61, zbudowany z dotacji Piusa XI, urządził tam Wydawnictwo Księża Jezuitów i przeniósł z Krakowa redakcje kilku czasopism, m.in. „Przeglądu Powszechnego”. W Gdyni zorganizował na prośbę i przy wsparciu Eugeniusza Kwiatkowskiego placówkę jezuicką i przejął prowadzenie gimnazjum. W 1938 r. uczestniczył w Rzymie w kanonizacji Andrzeja Boboli i sprowadził jego ciało do Warszawy. Zwolniony z urzędu prowincjała 8 grudnia 1938 r. został superiorem rezydencji w Kaliszu.

Gdy 5 września 1939 r. przed furtą klasztorną zginął niemiecki żołnierz, Niemcy aresztowali Sopucha z pozostałymi jezuitami (13 osób) i osadzili w kaliskim więzieniu. Po wypuszczeniu po dwóch tygodniach przebywał w klasztorze franciszkanów. Aresztowany ponownie w Kaliszu w październiku 1940 r. został przewieziony do Łodzi, gdzie 4 dni spędził w obozie przejściowym, a potem został wywieziony do Jędrzejowa i puszczony na wolność. Udał się do Warszawy, gdzie zmarł na chorobę serca 26 lutego 1941 r. wkrótce po wyjściu z więzienia.

Henryk Mrocza (senior) SJ (1883-1968)⁹, duszpasterz, katecheta i wychowawca.

Urodzony 2 marca 1883 r. w Koźuchowie k. Strzyżowa, syn Franciszka i Anny z d. Libucha. Po ukończeniu szkoły powszechnej w Dobrzechowie i kilku klas gimnazjum w Rzeszowie (1897-1900) i idąc śladami Stanisława Sopucha, wstąpił 9 sierpnia 1900 r. do zakonu jezuitów w Starej Wsi, gdzie ukończył dwuletni nowicjat oraz pozostałe klasy gimnazjalne (1902-1905). Studiował filozofię na zakonnym Wydziale Filozoficznym w Nowym Sączu (1905-1908) oraz teologię na Wydziale Teologicznym Tow. Jezusowego w Krakowie (1909-1913). Święcenia kapłańskie przyjął 30.06.1912 r. w Krakowie z rąk bpa Adama Sapiehy.

Roczny kurs duchowości i prawa zakonnego (tzw. trzecia probacja) odbył w Nowym Sączu (1913-1914). Podczas pierwszej wojny światowej pełnił obowiązki kapelana szpitala wojskowego w Krakowie (1914-1915), a następnie został długoletnim wychowawcą i profesorem Zakładu Naukowo-Wychowawczego, czyli konwikt i gimnazjum jezuickiego w Chyrowie (1915-1930), a potem jezuickiego Gimnazjum św. Kazimierza w Wilnie (1930-1931). Miał opinię wzorowego wychowawcy i nauczyciela.

Później przeszedł do duszpasterstwa i pracował kolejno w kościołach jezuickich jako operariusz w Łodzi (1931-1932), Lwowie (1932-1933), Starej Wsi (1933-1935), Lwowie (Dom Rekolekcyjny, 1935-1936) i Nowym Sączu (1936-1937); był ponadto katechetą prywatnego Liceum Humanistycznego Panien Benedyktynek w Staniątkach pod Krakowem (1937-1938) oraz operariuszem kościoła w Rudzie Śląskiej (1938-1939).

W okresie II wojny światowej prowadził duszpasterstwo w Stanisławowie, udzielając pomocy licznym Polakom przybywającym lub uciekającym z centralnej Polski (1939-1946). Po zakończeniu wojny i ewakuacji domu zakonnego ze Stanisławowa do centrum Polski pełnił obowiązki katechety szkoły zawodowej w Nowym Sączu

⁹ *Encyklopedia wiedzy o jezuitach na ziemiach Polski i Litwy 1564-1995*, s. 443; T. Bzowski, K. Drzymała, *Wspomnienia naszych zmarłych 1820-1982*, t. 2, s. 115; M. Gawlik, J. Szczepaniak, *Księża katecheci diecezji krakowskiej 1880-1939, Słownik biograficzny*, Kraków 2000, s. 230; L. Grzebień, *Dzieje kościelne parafii Dobrzechów*, s. 259; *Sprawozdania Zakładu Naukowo-Wychowawczego w Chyrowie, 1916-1930*, passim. - Arch. Tow. Jez. Kraków, rkps 2435, k. 679 (kwestionariusz osobowy).

(1946-1949), a następnie obowiązki rekolekcyjisty i kapelana domu starców prowadzonego przez Braci Albertynów w Częstochowie (1949-1966). Ostatnie lata życia spędził w Starej Wsi, gdzie zmarł 21 maja 1968 r. Tam też został pochowany pod kaplicą na cmentarzu parafialnym.

Henryk Mrocza (junior) SJ (1900-1944)¹⁰, kaznodzieja, ofiara wojny światowej.

Urodzony 18 stycznia 1900 r. w Kożuchowie k. Strzyżowa, syn Stanisława i Apolonii z Niedziół. Po ukończeniu szóstej klasy gimnazjum w Strzyżowie, idąc śladami swego wuja, również Henryka Mroczi SJ, 29 września 1919 r. wstąpił do zakonu jezuitów w Starej Wsi, gdzie ukończył dwuletni nowicjat oraz pozostałe klasy gimnazjum. W 1924 został r. zdał jako prywatysta maturę w Zakładzie Naukowo-Wychowawczym w Chyrowie.

Studiował filozofię na wydziale zakonnym w Krakowie (1926-1929). Następnie w ramach praktyki nauczycielskiej był wychowawcą w Chyrowie (1924-1926). Teologię studiował na Wydziale Teologicznym w kolegium Bobolanum w Lublinie (1929-1933). Tam też przyjął święcenia kapłańskie 19 czerwca 1932 r. Roczny kurs duchowości i prawa zakonnego (tzw. trzecią probację) odbył we Lwowie (1937-1938).

Wybitny kaznodzieja, rekolekcyjista i spowiednik pracował kolejno w Krakowie, przy kościele św. Barbary (1933-1934) i bazylice Serca Jezusowego (1934-35), duszpasterz i prefekt stowarzyszeń katolickich w Stanisławowie (1935-1937), a następnie w Poznaniu (1938-1939) i Łodzi (1939).

27 września 1939 r. został uwięziony w Poznaniu przy ul. Młyńskiej, a później internowany w Golinie, skąd zwolniony musiał się ukrywać przed ponownym aresztowaniem. Potem pracował nadal w Łodzi przy ul. Skłodowskiej. Po zlikwidowaniu placówki przez Niemców przedostał się nielegalnie do Warszawy, gdzie prowadził duszpasterstwo na Starym Mieście. Podczas powstania warszawskiego znajdował się w rezydencji jezuickiej przy ul. Świętojańskiej w Warszawie. Zginął w czasie bombardowania Starego Miasta, ugodzony odłamkami bomby podczas ratowania z płomieni kościoła Matki Bożej Łaskawej, 17 sierpnia 1944 r. Został tymczasowo pochowany na dziedzińcu Archiwum Akt Dawnych, a po wojnie na cmentarzu Powązkowskim.

¹⁰ *Encyklopedia wiedzy o jezuitach na ziemiach Polski i Litwy 1564-1995*, s. 443 (tamże fot.); T. Bzowski, K. Drzymała, *Wspomnienia naszych zmarłych 1820-1982*, t. 3, s. 83; L. Grzebień, J. Niemiec, *Chyrowiacy. Słownik biograficzny wychowanków Zakładu Naukowo-Wychowawczego oo. Jezuitów w Chyrowie, 1886-1939*, Kraków 2000, s. 374; L. Grzebień, *Dzieje kościelne parafii Dobrzechów*, s. 256, 259; W. Jacewicz, J. Woś, *Martyrologium polskiego duchowieństwa rzymskokatolickiego pod okupacją hitlerowską w latach 1939-1945*, z. 5, s. 85-86; A. Kozłowiecki, *Ucisk i strapienie. Pamiętnik więźnia 1939-1945*, Kraków 1967, s. 535; F. Paluszkiewicz, *Masakra w klasztorze*, Warszawa 2003, s. 197-198; S. Podlewski, *Przemarsz przez piekło*, Warszawa 1957, s. 263-264; T. Szetela, *Zarys dziejów Kożuchowa*, s. 106-107; *75 lat Gimnazjum i Liceum Ogólnokształcącego w Strzyżowie 1912-1987. Księga pamiątkowa*, Strzyżów 1987, s. 270.

Władysław Markucki SJ (1905-1982)¹¹, filozof.

Urodzony 22 października 1905 r. w Jaszczurowej k. Frysztaka, syn Stanisława i Stanisławy z d. Jasickiej. Po ukończeniu 4. klasy gimnazjalnej w Gimnazjum św. Jacka w Krakowie 1 lipca 1921 r. wstąpił do zakonu jezuitów w Starej Wsi. Po ukończeniu dwuletniego nowicjatu uczył się jako prywatysta w klasie 6. Zakładu Naukowo-Wychowawczego w Chyrowie (1923-1924), a następnie w gimnazjum w Pińsku, gdzie w 1927 r. zdał maturę.

Studiował filozofię na Wydziale Filozoficznym Towarzystwa Jezusowego w Krakowie (1927-1929), potem pełnił obowiązki prefekta w Zakładzie Naukowo-Wychowawczym w Chyrowie (1929-1932), w końcu studiował teologię na Wydziale Teologicznym Bobolanum w Lublinie (1932-1936). Święcenia kapłańskie przyjął 23 czerwca 1935 r. w Lublinie z rąk biskupa Adolfa Jełowickiego.

Specjalistyczne studia z zakresu filozofii i psychologii odbył na Papieskim Uniwersytecie Gregoriańskim w Rzymie (1936-1938), gdzie w 1938 r. uzyskał doktorat. Od 1938 r. był profesorem kosmologii i teodycei na Wydziale Filozoficznym Towarzystwa Jezusowego najpierw w Krakowie (1938-1940), następnie w Nowym Sączu (1940-1941 i 1942-1946) oraz ponownie w Krakowie (1946-1957). W latach 1947-1957 pełnił urząd dziekana Wydziału Filozoficznego. Dla studentów publikował na powielaczu podręczniki z kosmologii i teodycei, zredagowane w języku wykładowym łacińskim.

W okresie okupacji i pobytu w Nowym Sączu udawał się często do pobliskich lasów, by nieść pomoc duchową i materialną Armii Krajowej. W tym czasie zapadł poważnie na zdrowiu psychicznym.

Miał opinię zasłużonego wykładowcy, który wykształcił wielu przyszłych profesorów, cenionego spowiednika, pełnego dobroci, spędzającego regularnie wiele godzin w konfesjonale. Leczył się z powodu choroby nerwowej w klinice w Kobierzynie pod Krakowem, a później przebywał w Zakładzie Braci Albertynów w Bulowicach. Zmarł 4.02.1982 r. w Bulowicach k. Andrychowa.

---

¹¹ *Encyklopedia wiedzy o jezuitach na ziemiach Polski i Litwy 1564-1995*, s. 408; T. Bzowski, K. Drzymała, *Wspomnienia naszych zmarłych 1820-1982*, t. 1, s. 101-102; L. Grzebień, J. Niemiec, *Chyrowiacy. Słownik biograficzny wychowanków Zakładu Naukowo-Wychowawczego oo. Jezuitów w Chyrowie, 1886-1939*, s. 344; R. Darowski, *Filozofia jezuitów w Polsce w XX wieku. Próba syntezy. Słownik autorów*, Kraków 2001, s. 218-219; J. Preisner, *Jezuici w Nowym Sączu przy kościele Świętego Ducha*, Kraków 2003, t. 2, s. 248, 250, 251, 255, 257; T. Ślipko, *Ks. Władysław Markucki SJ (1905-1982)*, Komunikaty, 2011, nr 5, s. 28-29. Arch. Tow. Jez. Kraków, rkps 2435, k. 519 (kwestionariusz osobowy).

Jan Łyszczarz SJ (1907-1944)¹², jezuita, misjonarz w Rodezji Północnej (obecnie Zambia).

Urodzony 19 stycznia 1907 r. w Godowej k. Strzyżowa, syn Piotra i Elżbiety z d. Jarzyna. Po ukończeniu 5 klasy gimnazjalnej w Strzyżowie, 26 września 1924 r. wstąpił do zakonu jezuitów w Starej Wsi. Po dwuletnim nowicjacie kontynuował gimnazjum w Starej Wsi (1926-1927) i w Pińsku (1927-1929), gdzie w 1929 r. zdał maturę. Studiował filozofię na Wydziale Filozoficznym Towarzystwa Jezusowego w Krakowie (1929-1931), a równocześnie udzielał się w kółku misyjnym. Później odbył praktykę pedagogiczną w Zakładzie Naukowo-Wychowawczym w Chyrowie (1931-1933).

Studiował na Wydziale Teologicznym Bobolanum w Lublinie, gdzie 24 czerwca 1936 r. przyjął święcenia kapłańskie z rąk biskupa Adolfa Jełowickiego. Przeznaczony na misje w Afryce, wyjechał w 1938 r. do Anglii na roczny kurs duchowości i prawa zakonnego (tzw. trzecią probację) i kurs kolonialny. W 1939 r. wyruszył na misje do Rodezji Północnej.

Po bardzo krótkim pobycie w ośrodku szkolnym w Chicuni został przeniesiony do Katondwe, nad rzeką Luangwa, 250 km na wschód od stolicy kraju Lusaki. Do głównych jego zadań należało prowadzenie szkoły w Katondwe oraz opieka nad licznymi szkołkami misyjnymi, zbudowanymi zwykle z pali i gliny oraz obsadzonymi przez niewykwalifikowanych nauczycieli. Łyszczarz należał do pionierów przebudowy i modernizacji tego szkolnictwa. Sam miał szkołę w Katondwe z jednym nauczycielem, a w niedziele i święta udawał się do innych szkółek, by odprawiać mszę św., spotkać się z nauczycielami i uczniami, zaopatrzyć ich w przybory szkolne, zorganizować pracę na najbliższy czas oraz przygotować katechumenów do przyjęcia chrztu św. Przy każdej okazji zachęcał do korzystania z nauki szkolnej zarówno rodziców, jak i dzieci.

Miał też przygotowane kazania i nauki po angielsku, i co roku udzielał rekolekcji siostrze Notre Dame w odległym Chicuni.

Od 1943 r. był superiorem, czyli przełożonym stacji misyjnej w Katondwe, dbając w okresie wojny o utrzymanie i rozwój ważnej polskiej placówki. Był silnie zbudowany, miał dobre zdrowie, był wesoły i stale uśmiechnięty, ale w czasie wojny z braku lekarstw malaria bardzo szybko zniszczyła jego organizm i zabrała go z tego świata. Zmarł 22 stycznia 1944 r. w Katondwe w Rodezji Północnej (ob. Zambia). Jego śmierć stanowiła ogromną stratę, zwłaszcza że grono polskich misjonarzy w Afryce było niewielkie.

---

¹² *Encyklopedia wiedzy o jezuitach na ziemiach Polski i Litwy 1564-1995*, s. 395; T. Bzowski, K. Drzymała, *Wspomnienia naszych zmarłych 1820-1982*, t. 1, s. 64-65; L. Grzebień, *Pionierski trud misjonarzy słowiańskich 1881-1969*, Kraków 1977, s. 228-229, 362; M. Folta, *Śp. o. Jan Łyszczarz, Wspomnienie*, Nasze Wiadomości 1955, nr 18, s. 12-17.

Roman Przysaś SJ (1908-1942)¹³, duszpasterz, ofiara drugiej wojny światowej.

Urodzony 26 grudnia 1908 r. we Frysztaku, pow. Strzyżów, syn Jana, dobrzechowskiego organisty, i Barbary z d. Dziok.

Po ukończeniu 4. klasy gimnazjalnej w Strzyżowie, 28 lipca 1925 r. wstąpił do zakonu jezuitów w Starej Wsi, gdzie kontynuował naukę w gimnazjum (1927-1928, klasa 5.), a następnie uczył się w Pińsku (1928-1931), gdzie w 1931 r. zdał maturę.

Filozofię studiował na Wydziale Filozoficznym Towarzystwa Jezusowego w Krakowie (1931-1934), a następnie odbył praktykę pedagogiczną jako wychowawca i nauczyciel matematyki i geografii w Zakładzie Naukowo-Wychowawczym w Chyrowie (1934-1935). Teologię studiował na Wydziale Teologicznym Bobolanum w Lublinie (1935-1939), gdzie kierował Krucjatą Eucharystyczną. Święcenia kapłańskie przyjął 24 czerwca 1938 r. w Lublinie.

Wojna zastała go na stanowisku operariusza w Rudzie Śląskiej. Tu złożył podanie o wyjazd do Niemiec, by odbyć studia z duchowości i prawa zakonnego (tzw. trzecia probacja) i poznać język niemiecki. Po otrzymaniu pozwolenia wyjechał do Saksonii, gdzie po kilku tygodniach, 9 lipca 1940 r., został aresztowany pod zarzutem pracy duszpasterskiej wśród Polaków.

Przewieziony i osadzony w więzieniu w Rudzie Śląskiej, został wywieziony 1 listopada 1940 r. do obozu w Dachau, następnie 13 grudnia 1940 r. do obozu w Oświęcimiu (nr obozowy 6993) i ponownie 4 maja 1941 r. do Dachau (nr obozowy 25 272). Zmarł z powodu wycieńczenia i licznych szykan 29 września 1942 r. w Dachau.

U jezuitów był też krótko (1926-1937) młodszy brat Romana – Bronisław Przysaś (1911 – ok. 1982), po opuszczeniu zakonu nauczyciel gimnazjalny w Krakowie i Tarnowie.

Kazimierz Dembowski SJ (1912-1942)¹⁴, redaktor, tłumacz, sługa Boży.

Urodzony 3 sierpnia 1912 r. w Strzyżowie, syn Zygmunta i Marii z d. Denkert. Po ukończeniu 4. klasy gimnazjalnej w Strzyżowie, jako 14-letni młodzieniec, za

¹³ *Encyklopedia wiedzy o jezuitach na ziemiach Polski i Litwy 1564-1995*, s. 551; T. Bzowski, K. Drzymała, *Wspomnienia naszych zmarłych 1820-1982*, t. 3, s. 139-140; J. Domagała, *Ci, którzy przeszli przez Dachau*, Warszawa 1957, s. 199; L. Grzebień, *Dzieje kościelne parafii Dobrzechów*, s. 256, 260; W. Jacewicz, J. Woś, *Martyrologium polskiego duchowieństwa rzymskokatolickiego pod okupacją hitlerowską w latach 1939-1945*, z. 5, s. 89; A. Kozłowiecki, *Ucisk i strapienie. Pamiętnik więźnia 1939-1945*, s. 285, 286, 292, 384, 535.

¹⁴ *Encyklopedia wiedzy o jezuitach na ziemiach Polski i Litwy 1564-1995*, s. 122; T. Bzowski, K. Drzymała, *Wspomnienia naszych zmarłych 1820-1982*, t. 3, s. 131; S. Cieślak, *Jezuici, kandydaci na ołtarze z Prowincji Polski Południowej*, *Posłaniec Serca Jezusa* 2005, nr 7-8, s. 11; Tenże, *Oblicza cierpienia i miłości. Służdy Boży. Jezuici - męczennicy z II wojny światowej*, Kraków 2009, s. 61-68; W. Jacewicz, J. Woś, *Martyrologium polskiego duchowieństwa rzymskokatolickiego pod okupacją hitlerowską w latach 1939-1945*, z. 5, s. 74; A. Kozłowiecki, *Ucisk i strapienie. Pamiętnik więźnia 1939-1945*, s. 538-539; F. Paluszkiwicz, *...Inny cię opasze i poprowadzi dokąd nie chcesz. Jezuici polscy, męczennicy nazizmu, kandydaci na ołtarze*, Warszawa 2000, s. 38-42; *Śp. o. Kazimierz Dembowski T.J.*, *Nasze Wiadomości* 1952, nr 4, s. 13-15; S. Tylus, *Szuman Henryk i Towarzysze: Dembowski Kazimierz* [w:] *Encyklopedia katolicka XIX* (2013), kol. 147.

zgodą generała zakonu 23 listopada 1926 r. wstąpił do jezuitów w Starej Wsi. Po dwuletnim nowicjacie ukończył gimnazjum w Pińsku i tam w 1932 r. zdał egzamin maturalny.

Filozofię studiował na Wydziale Filozoficznym Towarzystwa Jezusowego w Krakowie (1932-1935), interesując się równocześnie sodalicjami mariańskimi i działalnością Wydawnictwa Apostolstwa Modlitwy. W tym czasie przetłumaczył i wydał wybitne dzieło ascetyczno-historyczne J. V. Bainvela *Kult Serca Bożego, teoria i rozwój* (Kraków 1934). Teologię Kazimierz studiował na Wydziale Teologicznym w Lyonie we Francji (1935-1939), tam też 24 sierpnia 1938 r. przyjął święcenia kapłańskie. Podczas pobytu we Francji zgłębił zagadnienia ascetyki i duchowości kultu Serca Bożego oraz opiekował się miejscową Polonią.

W lipcu 1939 r. rozpoczął pracę w Wydawnictwie Apostolstwa Modlitwy w Krakowie jako tłumacz i współredaktor „Posłańca Serca Jezusowego”. Aresztowany 10 listopada 1939 r. przez gestapo wraz z 24 innymi jezuitami został osadzony w więzieniu na Montelupich w Krakowie, następnie 23 grudnia 1939 r. w obozie w Wiśniczu, gdzie ciężko pracował m.in. w stolarni i ogrodzie. 20 czerwca 1940 r. został przewieziony do obozu koncentracyjnego w Oświęcimiu (Auschwitz, nr obozowy 770) i przydzielony do karnej kompanii, gdzie zatrudniono go głównie przy rozbudowie obozu i musiał znieść liczne szykany. W końcu 10 grudnia 1940 r. został z innymi kapłanami przetransportowany do obozu koncentracyjnego w Dachau (nr obozowy 22 238). W lutym 1941 r. dostał się do bloku świerzbowego, gdzie odbywał swoistą kurację w zimnie i głodzie, a jedyną jego rozrywką była lektura książek ascetycznych. Wiosną 1942 r. został wyznaczony do pracy w polu na plantacji roślin leczniczych. Zimny podalpejski klimat i brak wystarczającej ilości pożywienia spowodowały szybki upadek sił i zdrowia Dembowskiego. W lipcu 1942 r. rozchorował się poważnie na biegunkę i zgłosił do szpitala obozowego (rewiru). Mimo że zdążył się już wyleczyć, to 10 sierpnia 1942 r. wywieziono go rzekomo transportem inwalidów, a w rzeczywistości uśmiercono w komorze gazowej jeszcze tego samego dnia. Data śmierci 22 września 1942 r., podawana w niektórych publikacjach, jest błędna.

Z racji świętości życia, bohatersko znoszonych prześladowań z powodu swego kapłaństwa, okrutnej śmierci, został uznany za sługę Bożego, wobec którego wszczęto proces beatyfikacyjny.

Celestyn Szawan SJ (1912-1988)¹⁵, duszpasterz, organizator zakonny.

Urodzony 5 października 1912 r. w Sieteszy k. Przeworska, syn Jana i Marii z d. Wilgusz. W 1919 r. wraz ze swoim stryjem ks. Wawrzyńcem Szawanem, nowo mianowanym proboszczem dobrzechowskim, zamieszkał na plebanii w Dobrzechowie.

Po ukończeniu szkoły powszechnej w Dobrzechowie, uczęszczał do gimnazjum w Strzyżowie, gdzie ukończył 4. klasę. 7 sierpnia 1928 r. wstąpił do zakonu jezuitów w Starej Wsi i po ukończeniu dwuletniego nowicjatu zaliczył klasę piątą. Potem kontynuował gimnazjum w Pińsku i w 1934 r. uzyskał świadectwo dojrzałości.

Studiował filozofię na Wydziale Filozoficznym Towarzystwa Jezusowego w Krakowie (1934-1937), a następnie teologię na Wydziale Teologicznym Bobolanum w Lublinie (1937-1940) i w kolegium w Nowym Sączu (1940-1941). Święcenia kapłańskie przyjął 7 lipca 1940 r. w Krakowie z rąk biskupa Stanisława Rosponda.

Aresztowany przez gestapo z grupą jezuitów 2 lutego 1940 r. w Lublinie, był więziony na zamku lubelskim do 2 czerwca 1940 r. Zwolniony z więzienia objął stanowisko ministra i prokuratora ekonomicznego kolegium w Starej Wsi, gdzie dbał o gospodarczy stan kolegium oraz o tajne nauczanie podczas trudnych czasów wojennych (1942-1946). Równocześnie współpracował jako łącznik z Armią Krajową na terenie powiatu brzoźowskiego i na tym polu współdziałał ze swoim bratem saletynem Florianem Szawanem. Kierował też akcją wysyłania paczek żywnościowych do obozu w Dachau. W aktach IPN zachowało się sprawozdanie UB, w którym czytamy: „Ksiądz Szawan, imienia nie pamiętam, pełnił funkcje łącznika w organizacji przy obwodzie A.K. i równocześnie przy organizacji N.O.W. do 1947 r., obecnie przeniesiony został do Krakowa”.

Po zakończeniu wojny organizował od 1947 r. domy zakonne we Wrocławiu, gdzie pracował do 1955 r. W latach 1955-1959 pełnił urząd prowincjała małopolskiego i starał się, szczególnie po 1956 r., o misje jezuickie w Rodezji Północnej, a korzystając z pobytu na kongregacji generalnej zakonu w Rzymie, w 1957 r. odbył wizytację placówek polskich w Afryce. Następnie był superiorem i proboszczem parafii św. Ignacego we Wrocławiu (1965-1977) oraz obrońcą węzła małżeńskiego w sądzie biskupim we Wrocławiu (1960-1988). Do swego stryja, ks. Wawrzyńca w Dobrzechowie, przyjeżdżał często, dając mu wiele duchowej satysfakcji wiernym spełnianiem swego kapłaństwa. Pod koniec życia, w stanie wojennym, pełnił z zapałem obowiązki duszpasterza robotników na terenie Wrocławia.

¹⁵ *Encyklopedia wiedzy o jezuitach na ziemiach Polski i Litwy 1564-1995*, s. 658 (fot.); L. Grzebień, *Dzieje kościelne parafii Dobrzechów*, s. 230, 258, 260; Tenże, *Ksiądz Wawrzyniec Szawan, 1887-1962, duszpasterz i patriota*, Dobrzechów 2015, s. 85-87; Tenże, *Śp. o. Celestyn Szawan SJ*, *Nasze Sprawy*, 1989, nr 1, s. 11-13; W. Jacewicz, J. Woś, *Martyrologium polskiego duchowieństwa rzymskokatolickiego pod okupacją hitlerowską w latach 1939-1945*, z. 5, s. 107. Arch. Tow. Jez. Kraków, rkps 2436, k. 525 (kwestionariusz osobowy).

Zmarł 16 grudnia 1988 r. we Wrocławiu i tam został pochowany, a Związek Zawodowy „Solidarność” urządził mu manifestacyjny pogrzeb.

Stanisław Franciszek Leśniak SJ (1915-1977)¹⁶, rekolekcjonista, promotor kultu Bożego Serca, administrator.

Urodzony 14 stycznia 1915 r. w Godowej k. Strzyżowa, syn Jana i Wiktorii z d. Łyszczarz. Po ukończeniu 4. klasy gimnazjum w Strzyżowie, 21 sierpnia 1930 r. wstąpił do zakonu jezuitów w Starej Wsi, gdzie odbył dwuletni nowicjat i ukończył 5. klasę gimnazjalną (1932-1933). Naukę kontynuował w Pińsku, gdzie 12 czerwca 1936 r. uzyskał świadectwo dojrzałości.

Studiował filozofię na Wydziale Filozoficznym Towarzystwa Jezusowego w Krakowie (1936-1939). W 1939 r. został przeznaczony do pracy wychowawczej w Zakładzie Naukowo-Wychowawczym w Chyrowie, ale pracował tylko jako prefekt kilka tygodni i po wybuchu wojny schronił się w Kochawinie, Dubnie na Wołyniu i we Lwowie, gdzie pracował jako sanitariusz w szpitalu wojskowym.

Studia teologiczne rozpoczął w 1940 r. w Krakowie (I rok), kontynuował w Starej Wsi (II rok), i Nowym Sączu (III-IV rok, 1941-1943) i święcenia kapłańskie przyjął 9 listopada 1941 r. w Nowym Sączu z rąk biskupa Mariana Fulmana. W okresie wojennym wielokrotnie przebywał u rodziny w Godowej i podejmował prace duszpasterskie w Strzyżowie.

Po odbyciu rocznego kursu duchowości i prawa zakonnego (tzw. trzecia probacja) w Otwocku pod Warszawą (1943-1944) przeszedł do pracy w administracji. W sierpniu 1945 r. został superiorem (przełożonym) Domu Rekolekcyjnego w Czechowicach-Dziedzicach (1945-1948), który wyremontował po zniszczeniach wojennych i uruchomił na nowo, udzielając nauk różnym stanom. Kierował nadto Sodalicją Mariańską.

Następnie był długoletnim superiorem rezydencji w Zakopanem (1949-1957), gdzie rozwijał nabożeństwo do łaskami słynącego obrazu Matki Bożej Nieustającej Pomocy, organizował dla wiernych pielgrzymki i wycieczki do sanktuariów maryjnych, a dla gości duchownych i świeckich był doświadczonym przewodnikiem po górach.

---

¹⁶ *Encyklopedia wiedzy o jezuitach na ziemiach Polski i Litwy 1564-1995*, s. 361 (tamże fot.); T. Bzowski, K. Drzymała, *Wspomnienia naszych zmarłych 1820-1982*, t. 4, s. 65-66; S. Cieślak, *Działalność Domu Rekolekcyjnego oo. Jezuitów w Czechowicach-Dziedzicach w latach 1945-1949* [w:] Towarzystwo Naukowe Księży Jezuitów w Krakowie. Prace 1950-2008, pod red. R. Janusza, Kraków 2008, s. 63, 65, 68, 69, 71, 72; L. Grzebień, A. Michniak, *Księża Jezuici w Zakopanem 1898-1998*, Kraków 1998, s. 69-72, 89; J. Preisner, *Jezuici w Nowym Sączu przy kościele Świętego Ducha*, t. 2, Kraków 2003, s. 253, 255; *Słowo Powszechne*, 1978, nr 29 (z 4-5 II 1978). Arch. Tow. Jez. Kraków, rkps 2435, k. 365 (kwestionariusz osobowy).

Wszyscy uważali go za „górala” z racji barwnego języka. W Zakopanem i Krakowie poznał bliżej kard. Karola Wojtyłę z którym się zaprzyjaźnił.

W 1957 r. został sekretarzem krajowym Apostolstwa Modlitwy w Polsce z siedzibą w Krakowie (1957–59). Apostolstwem Modlitwy w Polsce kierował do końca życia mimo sprawowania licznych innych urzędów zakonnych. Przygotowywał w tym czasie wyjaśnienia do Intencji Miesięcznych Apostolstwa i rozsyłał je do wszystkich kół Apostolstwa w Polsce lub też drukował w czasopismach katolickich.

W latach 1959–1963 sprawował urząd rektora kolegium i Wydziału Filozoficznego w Krakowie. Następnie był rektorem Domu Trzeciej Probacji oraz rekolekcjonistą w Czechowicach (1967–70). W latach 1970–1974 pełnił też funkcję rektora kolegium i nowicjatu w Starej Wsi. Gorliwy duszpasterz i rekolekcjonista oraz promotor kultu Bożego Serca ostatnie lata życia spędził jako superior w Czechowicach.

Zmarł 10 listopada 1977 r. w szpitalu w Katowicach. Został pochowany w Czechowicach.

Jan Przygoda SJ (1906-1995)¹⁷, duszpasterz.

Urodzony 23 grudnia 1906 r. w Lutczy k. Strzyżowa, syn Józefa i Marii z Szurlejów. Ukończył gimnazjum w Brzozowie. W 24. roku życia, 9 listopada 1930 r. wstąpił do zakonu jezuitów w Starej Wsi.

Filozofię studiował na zakonnym Wydziale Filozoficznym w Krakowie (1932-35). Praktykę nauczycielską odbył w Zakładzie Naukowo-Wychowawczym w Chyrowie (1935-36). Teologię studiował na Wydziale Teologicznym Bobolanum w Lublinie, gdzie po trzecim roku, 18 czerwca 1939 r. otrzymał święcenia kapłańskie z rąk biskupa Władysława Górala.

Po wybuchu wojny, nie mogąc powrócić do Lublina, pracował w duszpasterstwie w Boguchwale i w willi w Starej Wsi, gdzie uzupełniał studia teologiczne. W 1941 r. wyjechał do Nowego Sącza i pełnił przez dwa lata obowiązki wikariusza i katechety w parafii „kolejowej” przy ul. Zygmuntowskiej. W 1943 r. powrócił do Starej Wsi, gdzie pracował jako wikariusz, a od 1945 r. jako proboszcz. Należał do grona jezuitów, którzy zaangażowali się podczas wojny w ratowanie Żydów.

Od 1948 r. był proboszczem parafii „kolejowej” a zarazem superiorem domu zakonnego w Nowym Sączu (1948–57), gdzie ożywił działalność stowarzyszeń katolickich i patronował wielkiej orkiestrze parafialnej, z którą udawał się na ważne

¹⁷ *Encyklopedia wiedzy o jezuitach na ziemiach Polski i Litwy 1564-1995*, s. 550; *Chwalcie z nami Panią Świata. Z dziejów Kościoła na ziemi brzozowskiej*, Kraków 1986, s. 220; J. Preisner, *Jezuici w Nowym Sączu przy kościele Świętego Ducha*, t. 2, Kraków 2003, s. 72; J. Sikorski, *Śp. o. Jan Przygoda SJ.*, *Nasze Sprawy* 1995, nr 6-8, s. 15-16.

uroczystości do różnych ośrodków kościelnych. W latach 1957-1958 pracował w duszpasterstwie przy parafii jezuickiej przy alei Pracy we Wrocławiu.

W 1958 r. powrócił do Starej Wsi, gdzie przez rok był wikariuszem, a od 1959 do 1980 r. proboszczem parafii. Obok pracy w kościele parafialnym – sanktuarium maryjnym, angażował się w życie kapłańskie całego dekanatu brzozowskiego. Wśród okolicznych księży miał wielki autorytet. Potem pozostawał w Starej Wsi już jako zwykły operariusz, prowadził kursy dla narzeczonych i spowiadał siostry zakonne. Ostatnie cztery lata ciężko chorował. Zmarł 17 maja 1995 r. w Starej Wsi i tam też został pochowany.

W zakonie jezuitów miał swego starszego brata zakonnego Szczepana Przygodę (1899-1968), w zakonie od 1926 r., krawca i zakrystiana.

Edward Pałys SJ (1914-1990)¹⁸, duszpasterz, katecheta.

Urodzony 14 maja 1914 r. w Strzyżowie, syn Władysława i Józefy z d. Matyasz. Jego siostra Rozalia, polonistka, była nauczycielką w szkołach podstawowych w okolicach Strzyżowa (także moją). Po ukończeniu 5. klasy gimnazjalnej w Strzyżowie 7 września 1931 r. wstąpił do zakonu jezuitów w Starej Wsi. Po dwuletnim nowicjacie ukończył gimnazjum w Pińsku i w 1936 r. uzyskał świadectwo dojrzałości. Filozofię studiował na zakonnym Wydziale Filozoficznym w Krakowie (1936-1939). Z chwilą wybuchu drugiej wojny światowej wyruszył na wschód do Chyrowa, następnie do Stanisławowa, w końcu w Domu Rekolekcyjnym we Lwowie rozpoczął w listopadzie 1939 r. studia teologiczne. Na początku listopada 1941 r. przeniósł się na dalsze studia do Starej Wsi. Świecenia kapłańskie przyjął 8 września 1942 r. w Nowym Sączu z rąk biskupa Mariana Fulmana.

Pod koniec wojny pomagał w pracy duszpasterskiej w szpitalu w Gorlicach i Ochojnie koło Krakowa. Roczny kurs duchowości i prawa zakonnego (tzw. trzecią probację) odbył w Opolu, a potem pracował tam jako operariusz i katecheta (1945-1949). Następnie został przeniesiony do Domu Rekolekcyjnego w Częstochowie (1949-1950) oraz podjął pracę duszpasterską i nauczanie katechezy we Wrocławiu (1950-1960).

Od 1960 r. przebywał głównie w sanktuarium maryjnym w Wambierzycach k. Kłodzka (1960-1990), gdzie był równocześnie katechetą, przewodnikiem po sanktuarium i obsługiwał do 1970 r. kościół filialny w Raszkowie. Na terenie Śląska wygłaszał misje ludowe i rekolekcje parafialne. Brał aktywny udział w przygotowaniu uroczystości koronacji cudownej statuetki Matki Bożej Królowej Rodzin w 1980 r. Był

¹⁸ *Encyklopedia wiedzy o jezuitach na ziemiach Polski i Litwy 1564-1995*, s. 489; J. Sikorski, *Śp. o. Edward Pałys*, *Nasze Sprawy*, 1990, nr 12, s. 18-20.

człowiekiem głębokiej pobożności, a zarazem pełnym humoru, należał więc do bardzo cenionych i lubianych przewodników sanktuarium. Po przekazaniu placówki księżom diecezjalnym w czerwcu 1990 r. przeniósł się do Kłodzka.

Zmarł na zawał serca 14 listopada 1990 r. w Kłodzku i tam został pochowany.

Stanisław Kiczek SJ (1907-1980)¹⁹, brat zakonny, infirmarz, felczer.

Urodzony 15 stycznia 1907 r. w Brzeżance k. Strzyżowa, był synem Jana i Wiktorii z d. Skalskiej. W młodości ukończył szkołę podstawową i pomagał rodzicom w pracy na roli. W czasie czteroletniej służby wojskowej nauczył się felczerstwa, jak też gry na instrumentach muzycznych i występował z kapelą na różnych uroczystościach. W wieku 26 lat, 13 lutego 1933 r., wstąpił do zakonu w Starej Wsi. W nowicjacie praktykował w infirmerii przy aptekarzu bracie Stefanie Bąku, a następnie w Zakładzie Naukowo-Wychowawczym w Chyrowie pod kierunkiem wybitnego infirmarza brata Kazimierza Buzalskiego. Pełnił obowiązki infirmarza w Chyrowie do 1939 r. Po zajęciu miasta i konwiktu przez Rosjan pod koniec 1939 r. otworzył w Chyrowie zakład fryzjerski, pełnił obowiązki organisty w kościele parafialnym i nadal czuwał nad stanem majątku kolegium.

Od listopada 1941 r. był infirmarzem we Lwowie, gdzie 15 sierpnia 1943 r. złożył ostatnie śluby zakonne. Po repatriacji domu zakonnego osiadł w 1946 r. w Starej Wsi, gdzie z wielkim poświęceniem pracował do końca życia jako infirmarz. Mając wielkie doświadczenie lekarskie, opiekował się zarówno jezuitami, siostrami służebniczkami, jak i okoliczną ludnością, która bardzo go ceniła i tłumnie się do niego garnęła również z dalszych okolic. Nawet okoliczni lekarze doceniali jego kompetencje i kierowali do niego swoich pacjentów. Specjalnością brata Stanisława były choroby ropne i dziecięce. Wyrabiał własne leki z ziół zbieranych przez młodzież parafialną i chętnie ich darmowo udzielał. Zarówno w Chyrowie, jak i w Starej Wsi pełnił też obowiązki organisty kaplicy domowej, a niekiedy i w kościele. Zmarł 29 maja 1980 r. w Starej Wsi i został pochowany w grobowcu zakonnym.

---

¹⁹ *Encyklopedia wiedzy o jezuitach na ziemiach Polski i Litwy 1564-1995*, s. 277; T. Bzowski, K. Drzymała, *Wspomnienia naszych zmarłych 1820-1982*, t. 2, s. 129-130; L. Grzebień, *Wojenne dzieje Konwiktów [w:] Chyrowiaci*, Kraków 1990, s. 112; K. Kucharski, *Zobaczysz jeszcze większe rzeczy*, Wrocław 2007, s. 42; J. Niemiec, *Zakład Naukowo-Wychowawczy Ojców Jezuitów w Chyrowie 1886-1939*, Rzeszów-Kraków 1998, s. 81.

Bibliografia

Archiwalia

Archiwum Towarzystwa Jezusowego w Krakowie

- Rkps 1719, 2124 (A. Warol, *Moje przeżycia*).
Rkps 2436, k. 525 (kwestionariusz osobisty).
Sprawozdania Zakładu Naukowo-Wychowawczego w Chyrowie, 1916-1930.
Rkps 2435, k. 679 (kwestionariusz osobowy).
„Słowo Powszechné” 1978, nr 29 (z 4-5 II 1978).
Rkps 2435, k. 365 (kwestionariusz osobisty).
Załęski S., *Jezuici w Polsce*, t. 5, Kraków 1906.
Rkps 839, 1230, 1309.
Ks. Władysław Markucki SJ (1905-1982), „Komunikaty”, nr 5, s. 28-29.
Rkps 2435, k. 519 (kwestionariusz osobisty).

Opracowania

- Bzowski T., Drzymała K.,
1982 *Wspomnienia naszych zmarłych 1820-1982*, Kraków, t. 1.
Wspomnienia naszych zmarłych 1820-1982, t. 2.
Wspomnienia naszych zmarłych 1820-1982, t. 3.
- Chmura A.,
2012 *Małżeństwo, rodzina, wychowanie i oświata w poglądach księdza Alojzego Warola SJ (1859-1936)* [w:] *Spółczesność, kultura, wychowanie w poglądach polskich jezuitów okresu II Rzeczypospolitej*, pod red. S. Cieślaka i B. Topij-Stempińskiej, Kraków, s. 169-195.
- Chwalcie z nami Panią Świata. Z dziejów Kościoła na ziemi brzozowskiej*, Kraków 1986.
- Cieślak S.,
2005 *Jezuici, kandydaci na ołtarze z Prowincji Polski Południowej*, „Posłaniec Serca Jezusa” (Chicago), nr 7-8, s. 11.
2008 *Działalność Domu Rekolekcyjnego OO. Jezuitów w Czechowicach-Dziedzicach w latach 1945-1949* [w:] *Towarzystwo Naukowe Księży Jezuitów w Krakowie. Prace 1950-2008*, pod red. R. Janusza. Kraków.
2009 *Oblicza cierpienia i miłości. Studzy Boży. Jezuici - męczennicy z II wojny światowej*, Kraków, s. 61-68.
- Darowski R.,
2001 *Filozofia jezuitów w Polsce w XX wieku. Próba syntezy. Słownik autorów*, Kraków.
- Dębowska M.,
1992 *Akcja społeczna w Archidiecezji Lwowskiej za rządów arcybiskupa Józefa Bilczewskiego (1901-1923)*, Archiwa, Biblioteki i Muzea Kościelne, 61.

- Domagała J.,
1957 *Ci, którzy przeszli przez Dachau*, Warszawa.
- Filipowicz S.,
2004 *Saga polskich jezuitów w USA. Saga of the Polish Jesuits in USA*, Kraków.
- Folta M.,
1955 *Śp. O. Jan Łyszczarz (Wspomnienie)*, *Nasze Wiadomości* (Chicago), nr 18, s. 12-17.
- Gawlik M., Szczepaniak J.,
2000 *Księża katecheci diecezji krakowskiej 1880-1939. Słownik biograficzny*, Kraków.
- Grzebień L.,
1972 *Słowniczek ważniejszych pisarzy jezuitów*, Wydawnictwo Apostolstwa Modlitwy 1872-1972, Kraków.
1977 *Pionierski trud misjonarzy słowiańskich, 1881-1969*, Kraków.
1983 *Słownik polskich teologów katolickich*, VII.
1984 *Burzliwe lata Polonii Amerykańskiej*, Kraków.
1986 *Wydział Teologiczny Bobolanum w Lublinie (1926-1939) [w:] Dzieje Lubelszczyzny*, t. 5, Warszawa-Łódź.
1989 *Śp. O. Celestyn Szawan SJ*, *Nasze Sprawy*, nr 1, s. 11-13.
1990 *Wojenne dzieje Konwiktu [w:] Chyrowiaczy*, Kraków.
2004 *Dzieje kościelne parafii Dobrzechów*, Kraków.
2014 *Encyklopedia katolicka*, XX, kol. 226.
2013 *Encyklopedia katolicka*, XVIII, kol. 607-608.
2015 *Ksiądz Wawrzyniec Szawan, 1887-1962, duszpasterz i patriota*, Dobrzechów.
- Grzebień L., Michniak A.,
1998 *Księża Jezuici w Zakopanem, 1898-1998*, Kraków.
- Grzebień L., Niemiec J.,
2000 *Chyrowiaczy. Słownik biograficzny wychowanków Zakładu Naukowo-Wychowawczego oo. Jezuitów w Chyrowie, 1886-1939*, Kraków.
- Gwoździcki W.,
1992 *Dzieje miasteczka i parafii Czudec*, Przemyśl.
- Jacewicz W., Woś J.,
1981 *Martyrologium polskiego duchowieństwa rzymskokatolickiego pod okupacją hitlerowską w latach 1939-1945*, z. 5, Warszawa.
- J[akubowski] J.,
1937 *Śp. O. Alojzy Warol T.J.*, *Przegląd Chyrowski*, 45, s. 30-31.
- J[akubowski] Z.,
1936 *Ś. p. O. Alojzy Warol.*, *Posłaniec Serca Jezusa*, [USA], s. 287-292.
Jubileusz polskiego misjonarza w Ameryce, *Nasze Wiadomości*, 3 (1910-1912).
Kościół katolicki w Rosji. Materiały do jego historii i organizacji. Warszawa 1932.
Katolicki Uniwersytet Lubelski. Wybrane zagadnienia z dziejów uczelni, praca zbiorowa, Lublin 1992.

- Kozłowiecki A.,
1967 *Ucisk i strapienie. Pamiętnik więźnia 1939-1945*, Kraków.
- Krasowski K.,
1989 *Między Warszawą a Watykanem. Episkopat Polski wobec rządu i Stolicy Apostolskiej 1918-1939* [w:] *Szkice z dziejów papieżstwa*, t. 1, Warszawa.
- Kucharski K.,
2007 *Zobaczysz jeszcze większe rzeczy*, Wrocław.
- Niemiec J.,
1998 *Zakład Naukowo-Wychowawczy Ojców Jezuitów w Chyrowie 1886-1939*, Rzeszów-Kraków.
- Niesiecki K.,
1839 *Herbarz polski*, t. 2, Lipsk.
1900 *U stóp Matki Boskiej Nowicjackiej*, Kraków.
- Odjazd zasłużonego misjonarza polskiego z Ameryki*, *Nasze Wiadomości*, 9 (1928-1931).
- Paluszkiewicz F.,
1976 *Ojciec Prowincjał Stanisław Sopuch* [w:] *50 lat Prowincji Wielkopolsko-Mazowieckiej Towarzystwa Jezusowego (1926-1976)*, Rzym 1976, s. 23-32.
2000 *...Inny cię opasze i poprowadzi dokąd nie chcesz. Jezuici polscy, męczennicy nazizmu, kandydaci na ołtarze*, Warszawa.
2003 *Masakra w klasztorze*, Warszawa.
- Podlewski S.,
1957 *Przemarsz przez piekło*, Warszawa.
- Przygoda J.,
1957 *Szkic historyczny polskiej katolickiej literatury homiletycznej w Stanach Zjednoczonych*, *Sacrum Poloniae Millennium*, 4.
- Preisner J.,
2003 *Jezuici w Nowym Sączu przy kościele Świętego Ducha*, Kraków, t. 2.
- Pyszka S.,
1996 *Sylwetki jezuickich publicystów i działaczy społecznych 1872-1918*, Kraków.
- Sikorski J.,
1985 *Jezuici Prowincji Wielkopolsko-Mazowieckiej w okresie II wojny światowej w Dachau* [w:] *Kościół katolicki na ziemiach Polski w czasie II wojny światowej*, t. 14, *Materiały i studia*, pod red. F. Stopniaka, z. 7, Warszawa.
1990 *Śp. O. Edward Pałys*, *Nasze Sprawy*, nr 12, s. 18-20.
1995 *Śp. O. Jan Przygoda SJ*, *Nasze Sprawy*, nr 6-8, s. 15-16.
- Skalski T.,
1995 *Terror i cierpienie. Kościół katolicki na Ukrainie 1900-1932. Wspomnienia*, Lublin.
- Sygański J.,
1906 *Monografia obrazu Matki Boskiej Pocieszenia w kościele lwowskim OO. Jezuitów*, Lwów.

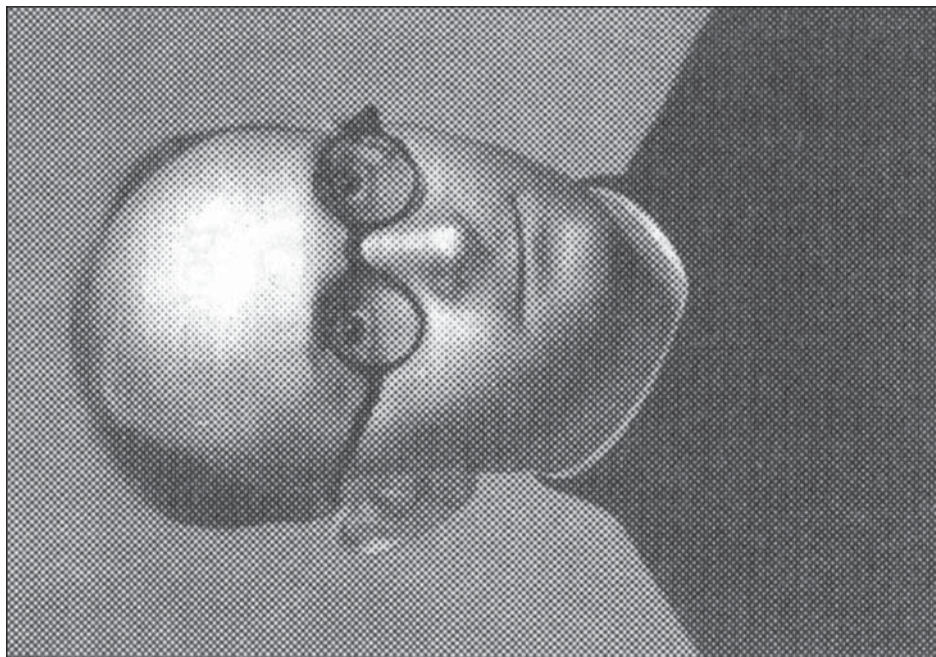
- Szetela T.,
1985 *Zarys dziejów Koźuchowa*, Rzeszów.
- Ślipko T.,
1952 *Śp. O. Kazimierz Dembowski T.J.*, *Nasze Wiadomości* (Chicago), nr 4, s. 13-15.
- Terlecki R.,
2012 *Stanisław Sopuch SJ (1869-1941) w służbie Kościoła i zakonu* [w:] *Spółeczeństwo, kultura, wychowanie w poglądach polskich jezuitów okresu II Rzeczypospolitej*, pod red. S. Cieślaka i B. Topij-Stempińskiej, Kraków.
- Tylus S.,
2013 *Szuman Henryk i Towarzysze* [w:] K. Dembowski, *Encyklopedia katolicka XIX*, kol. 147.
- Wilk S.,
1992 *Episkopat Kościoła katolickiego w Polsce w latach 1918-1939*, Warszawa.
Wykaz nie podanych dotąd prac apostołskich O. Warola z lat poprzednich, *Nasze Wiadomości*, 9 (1928-1931).
Z pamiętnika O. Warola. (od r. 1917-1927), *Nasze Wiadomości*, 8 (1926-1928), s. 202–206.
75 lat Gimnazjum i Liceum Ogólnokształcącego w Strzyżowie 1912-1987. Księga pamiątkowa, pod red. Z. Leśniaka i J. Nowakowskiego, Strzyżów 1987.

Outstanding Jesuits from the Strzyżów District in the 19th and 20th century

In this article the author presents biographies of persons born in the Strzyżów District who joined the congregation of Jesuits. The rich source materials make it possible to follow the subsequent stages of their education and their pastoral work. In this context, Jesuit boarding school in Stara Wieś near Brzozów is an important place of monastic education in the region.

Stara Wieś, Jesuits, education, pastoral activity

Ks. Celestyn Szawan SJ (1912-1988).
Fot. Encyklopedia wiedzy o Jezuitach...

Ks. Stanisław Leśniak SJ (1915-1977).
Fot. Encyklopedia wiedzy o Jezuitach...

Ks. Henryk Mroczka SJ (1900-1944).
Fot. Encyklopedia wiedzy o Jezuitach...

Ks. Stanisław Sopusz SJ (1869-1941).
Fot. Encyklopedia wiedzy o Jezuitach...